

Opinia Europejskiego Komitetu Regionów – W kierunku strategii UE na rzecz międzynarodowych stosunków kulturalnych

(2017/C 207/16)

Sprawozdawca: Apostolos Tzitzikostas (EL/EPL), gubernator regionu Macedonia Środkowa

Dokument źródłowy: Wspólny komunikat do Parlamentu Europejskiego i Rady „W stronę strategii UE w dziedzinie międzynarodowych stosunków kulturalnych”,

JOIN(2016) 29 final

ZALECENIA POLITYCZNE

EUROPEJSKI KOMITET REGIONÓW

Uwagi ogólne

1. Z zadowoleniem przyjmuje wspólny komunikat „W stronę strategii UE w dziedzinie międzynarodowych stosunków kulturalnych”⁽¹⁾ i zawarte w nim działania; stanowi to cenną podstawę bardziej kompleksowego i zintegrowanego podejścia strategicznego do międzynarodowych stosunków kulturalnych z myślą o wspieraniu współpracy z krajami partnerskimi i wzmocnieniu roli Unii Europejskiej jako solidnego podmiotu na scenie międzynarodowej.
2. Jest zdania, że o wiele lepiej byłoby przedstawić ostateczną strategię zamiast kroków w kierunku jej osiągnięcia, gdyż omawiana kwestia ma kluczowe znaczenie. Wzywa więc państwa członkowskie do przyspieszenia procesu wdrażania strategii.
3. Podkreśla, że kultura musi leżeć w centrum stosunków międzynarodowych UE, również dlatego, że w dzisiejszym zglobalizowanym świecie dyplomacja międzynarodowa ma nowe obowiązki oraz wyłoniły się nowe alternatywne formy i sposoby podejścia. Obejmują one dyplomację kulturalną, o czym prawie nie wspomina się w komunikacie.
4. Popiera podkreślenie zobowiązania państw członkowskich do przestrzegania, ochrony i propagowania prawa do wolności słowa i wyrażania opinii, w tym do ekspresji artystycznej i kulturalnej. Celem polityki kulturalnej jest zapewnienie możliwości wykorzystania kultury jako wolnej, niezależnej i stawiającej wyzwania siły w społeczeństwie. Powinien to być punkt wyjścia do promowania wzajemnego szacunku i dialogu międzykulturowego.
5. Wzywa więc Komisję Europejską, by nadała priorytetowe znaczenie dalszemu rozwojowi dyplomacji kulturalnej z myślą o wprowadzeniu tej koncepcji do polityki zagranicznej UE.
6. Wyraża zadowolenie, że w całym komunikacie kultura i dziedzictwo kulturowe zostały uznane za instrumenty rozwoju lokalnego i regionalnego. Wprowadzenie kompleksowych ram i spójnego podejścia do wzmacniania działalności kulturalnej, z jednej strony, stworzy mocną wartość dodaną w Europie, a z drugiej, może zachęcać do kształtowania i rozwijania programów na poziomie regionów i miast w państwach członkowskich UE oraz między partnerskimi państwami trzecimi. Przyniesie to korzyści dla wszystkich zaangażowanych podmiotów.
7. Zaznacza, że różnorodność kulturowa stanowi integralną część wartości UE; Unia zdecydowanie zobowiązuje się do wspierania porządku międzynarodowego opartego na pokoju, państwie prawa, wolności słowa, wzajemnym zrozumieniu i poszanowaniu praw podstawowych. Ponadto jako kluczowy partner ONZ UE powinna nadal ściśle współpracować z Unesco⁽²⁾ w celu ochrony światowego dziedzictwa kulturowego. Unia jest stroną Konwencji Unesco⁽³⁾ i powinna wypełnić swoje zobowiązania dotyczące promowania różnorodności form wyrazu kulturowego w międzynarodowych stosunkach kulturalnych.

⁽¹⁾ JOIN(2016) 29 final.

⁽²⁾ Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury.

⁽³⁾ http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=31038&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

8. Z zadowoleniem przyjmuje uznanie roli kultury w geograficznym kontekście współpracy UE. Obejmuje to a) politykę rozszerzenia; b) europejską politykę sąsiedztwa (EPS); c) współpracę na rzecz rozwoju; oraz d) podpisaną w czerwcu 2000 r. ⁽⁴⁾ umowę o partnerstwie z Kotonu.

9. Europejska dyplomacja kulturalna skupia się na promowaniu UE i państw członkowskich, w tym na wymianie edukacyjnej i kulturalnej. Niemniej jest również skierowana do opinii publicznej państw trzecich i ich obywateli, wyraźnie służąc promowaniu pozytywnego wizerunku Europy i państw członkowskich. Znaczenie dyplomacji kulturalnej obejmuje też dialog międzypaństwowy, promowanie pokoju i różnorodności kulturowej oraz wymiany gospodarczej.

10. Znaczenie dyplomacji kulturalnej zostało uwypuklone poprzez jej pojawienie się w ostatnich latach w krajach wschodzących i na Wschodzie. Ważne jest rozwinięcie dyplomacji kulturalnej w Unii Europejskiej i tym samym umożliwienie UE konkurowania na scenie międzynarodowej z nowymi, wschodzącymi mocarstwami na wszystkich szczeblach, w tym w dziedzinie kultury.

11. Przypomina, że jedną z wiodących zasad działań UE w obszarze międzynarodowych stosunków kulturalnych jest zapewnienie poszanowania zasad komplementarności i pomocniczości ⁽⁵⁾. W dziedzinie kultury Unia ma kompetencje do prowadzenia działań mających na celu wspieranie, koordynowanie lub uzupełnianie działań państw członkowskich ⁽⁶⁾. Niedawne konkluzje Rady w sprawie kultury w stosunkach zewnętrznych UE uwypukliły potrzebę lepszej koordynacji wysiłków na rzecz strategicznego podejścia europejskiego ⁽⁷⁾.

12. Wyraźnie wskazuje na potrzebę solidniejszej i głębszej współpracy na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym w odniesieniu do inicjowania i rozwijania strategii wspierających międzynarodowe stosunki kulturalne i działalność w tym obszarze. Celem powinno być skonsolidowanie strategii z myślą o zbudowaniu bardziej wyróżniającej się, pluralistycznej europejskiej tożsamości kulturowej, która byłaby rozpoznawalna zarówno na świecie, jak i wewnątrz UE przez obywateli wszystkich państw członkowskich.

13. Uważa, że sprawą istotną jest, by społeczeństwo obywatelskie, organizacje pozarządowe, kluby, grupy, przedsiębiorstwa, artyści, stowarzyszenia i organizacje włączali się aktywniej i w bardziej skoordynowany sposób w opracowywanie inicjatyw w ramach unijnej strategii w dziedzinie stosunków kulturalnych.

Priorytety

14. Odnotowuje, że strategia UE w dziedzinie międzynarodowych stosunków kulturalnych będzie miała ograniczony wpływ, jeśli zabraknie bezpośrednich skonsolidowanych działań i wymiernych korzyści bądź jeśli korzyści te będą odczuwalne jedynie w dalekiej przyszłości.

15. Podkreśla nieodłączną wartość twórczości artystycznej i kulturalnej i oświadcza, że kultury nie można pojmować jedynie jako środka do osiągnięcia celu. Z tego względu należy skupić się na wymianach twórców kultury. Promowanie mobilności artystów, jak również treści kulturalnych, jest ważnym zadaniem na szczeblu UE w obszarze polityki kulturalnej, gdyż dzięki temu wzrasta europejska wartość dodana.

16. Sądzi, że zaproponowana strategia UE w dziedzinie międzynarodowych stosunków kulturalnych powinna zostać ukierunkowana w ścisłym porozumieniu z państwami członkowskimi i obejmować przepisy dotyczące: a) specyficznych mechanizmów operacyjnych i mechanizmów egzekwowania opartych na wspólnych ramach koordynacji obejmujących wszystkie strony; b) konkretnych celów i jasno określonych terminów realizacji w odniesieniu do różnych aspektów polityki. Pożądane jest również, aby można było mierzyć skuteczność i wydajność realizowanych strategii.

17. Przypomina swoje wcześniejsze stanowisko zawarte w opinii „Sektory kulturalny i kreatywny na rzecz wzrostu gospodarczego i miejsc pracy” ⁽⁸⁾ i apel o lepsze włączenie tych sektorów do strategii „Europa 2020”. Ponownie podkreśla znaczenie uznania powiązań między tymi sektorami a innymi obszarami polityki, takimi jak przemysł, turystyka, środowisko, kształcenie i finansowanie.

⁽⁴⁾ <http://ec.europa.eu/europeaid/node/1584>

⁽⁵⁾ JOIN(2016) 29 final.

⁽⁶⁾ Artykuł 6 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE).

⁽⁷⁾ Konkluzje Rady w sprawie kultury w stosunkach zewnętrznych UE ze szczególnym uwzględnieniem kultury we współpracy na rzecz rozwoju, 24 listopada 2015 r.

⁽⁸⁾ CdR 181/2010 fin.

18. Utrzymuje, że priorytetem dla państw członkowskich UE i krajów partnerskich UE musi być sprawienie, że działalność kulturalna będzie naprawdę sprzyjać integracji i zapewniać wszystkim dostępność, bez względu na wiek, płeć, niepełnosprawność, obywatelstwo, rasę, pochodzenie etniczne, religię czy też pochodzenie społeczno-ekonomiczne poszczególnych osób. Zachęcanie do większego zaangażowania i udziału ludzi młodych w opracowywaniu i realizacji integracyjnych działań kulturalnych ma kluczowe znaczenie dla włączenia społecznego.

19. Branże kultury (kino, sztuka, literatura itd.) stanowią jeden z sektorów o największym wpływie w ramach dyplomacji kulturalnej i dzięki swojej formie przekazu docierają do bardzo zróżnicowanych grup odbiorców. Dyplomacja kulturalna powinna znacząco wspierać promowanie tych branż na zewnątrz, aby wzmacniać wizerunek Europy na świecie.

20. Uważa, że szczególnym aspektem strategii UE w dziedzinie międzynarodowych stosunków kulturalnych jest koordynowanie działań UE z działaniami krajów partnerskich w obszarze uchodźców i migrantów. Niedawny kryzys i wzrost przepływów uchodźców do UE stwarzają nowe wyzwania, którymi należy się odpowiednio zająć. Rozwój działalności kulturalnej mógłby odgrywać zasadniczą rolę dzięki: a) zmniejszeniu obaw, niepokoju i braku zaufania; b) propagowaniu lepszemu zrozumieniu tożsamości i kontekstów kulturowych; c) wzmocnieniu procesu integracji uchodźców w społeczeństwie; d) konsolidacji i zachowaniu unijnego modelu wolnego, demokratycznego i tolerancyjnego społeczeństwa; e) wspieraniu wzajemnego szacunku między uchodźcami a społecznością przyjmującą; f) pokazywaniu europejskim społeczeństwom, na jakie przyjęcie mogli liczyć nasi przodkowie, kiedy w przeszłości musieli emigrować poza kontynent ze względów ekonomicznych, politycznych czy religijnych lub z powodu wojen.

21. Zwraca szczególną uwagę na niedawny wzrost przejawów ekstremizmu oraz populizmu o elementach ksenofobicznych, który może się również przejawiać poprzez pewne formy eurosceptycyzmu. Uważa zatem, że istnieje pilna potrzeba nasilenia działań kulturalnych mających na celu propagowanie szerszej wiedzy o ekspresji artystycznej i kulturalnej i dziedzictwie kulturowym, jakie istnieją w Europie. Sądzi, że ważnymi narzędziami są tu programy mobilności, takie jak Erasmus+, współpraca między uczelniami i „Horyzont 2020”, największy wielostronny program badań i innowacji na świecie, ponieważ służą one utrzymaniu otwartych kanałów komunikacji i ułatwiają wymianę pomysłów, niezależnie od profilu kulturowego, etnicznego lub religijnego uczestników.

Większy wpływ gospodarczy

22. Z zadowoleniem przyjmuje nacisk położony na pobudzenie sektora kultury i sektora kreatywnego, ponieważ są to ważne branże, które zapewniają wysokiej jakości miejsca pracy oraz promują inteligentny, zrównoważony wzrost gospodarczy sprzyjający włączeniu społecznemu.

23. Ponawia wyrażone już wcześniej stanowisko w sprawie sektora kultury i sektora kreatywnego jako motorów wzrostu i zatrudnienia⁽⁹⁾, zgodnie z którym maksymalizacja korzyści ekonomicznych będzie wymagać ułatwienia produkcji i korzystania z produktów kulturowych oraz pobudzenia kreatywności. Podkreśla znaczenie pielęgnowania umiejętności twórczych od najmłodszych lat zarówno w ramach systemu kształcenia, jak i w czasie wolnym, tak by młodzi ludzie w pełni mogli korzystać z nowych form dostępu do kultury.

24. Przypomina, że ze względu na uwarunkowania geograficzne branże kulturalna i kreatywna w niektórych regionach, np. na wyspach lub w regionach najbardziej oddalonych, nie mają takich samych warunków rozwoju jak w pozostałych regionach europejskich. Regiony przygraniczne i regiony najbardziej oddalone Unii Europejskiej odgrywają ważną rolę, zapewniając UE wyjątkową wartość dodaną dzięki wkładowi w postaci wytworzonych na przestrzeni wieków więzi historycznych, kulturowych i językowych z innymi kontynentami. Konieczne jest zatem wspieranie wymiany kulturalnej i komunikacji między tymi regionami a resztą UE, z wykorzystaniem środków ułatwiających mobilność artystów i ich dzieł z tych regionów do pozostałych części UE i państw sąsiednich oraz na odwrót. Dzięki temu regiony te będą mogły korzystać na równych warunkach z przewagi konkurencyjnej, jaką mogą oferować sektor kultury i sektor kreatywny, zwłaszcza z punktu widzenia wzrostu gospodarczego i zatrudnienia, jak podkreślił KR w opinii CDR2391-2012_00_00_TRA_AC.

25. Zwraca uwagę na konsekwencje wyborów politycznych, zwłaszcza w zakresie budżetu i przydziału środków, dla dziedzictwa kulturowego i polityki kulturalnej, również w dłuższej perspektywie.

⁽⁹⁾ CDR181-2010_FIN_AC.

26. Uważa, że zasadnicze znaczenie powinno mieć opracowanie instrumentu przeznaczonego w szczególności dla utalentowanych młodych ludzi, wspierającego ich mobilność oraz możliwości szkolenia i wymian w innych państwach, zarówno w UE, jak i poza nią. Jako podstawę można wykorzystać ideę programu Erasmus dla młodych twórców, poświęcającego szczególną uwagę młodym ludziom z regionów peryferyjnych, takich jak regiony najbardziej oddalone, gdyż ze względu na szczególne cechy ich regionu zamieszkania często mają oni trudności z udziałem w programach mobilności na takich samych zasadach jak młodzież z kontynentu.

27. Zauważa, że w dobie trudności finansowych i gospodarczych w wielu państwach członkowskich inwestycje w dziedzinie kultury zostały znacznie ograniczone.

28. Podkreśla, że wydatki w dziedzinie kultury to nie luksus, lecz inwestycja, i że potrzebne jest strategiczne wsparcie dla potencjału wzrostu w sektorze, który zatrudnia ponad 3 mln osób i obejmuje milion przedsiębiorstw w Europie.

Rola władz lokalnych i regionalnych

29. Zwraca uwagę, że w większości państw członkowskich władze lokalne i regionalne odpowiadają za sektory wymienione we wspólnym komunikacie, zwłaszcza kulturę i dziedzictwo kulturowe, badania naukowe, kształcenie, turystykę, współpracę na rzecz rozwoju i zatrudnienie.

30. Podkreśla, że dziedzinę kultury należy objąć regionalnymi i krajowymi planami internacjonalizacji oraz postawić na umiędzynarodowienie samej branży kultury.

31. Zaznacza, jak ważne jest zachowanie tradycyjnego kształtu krajobrazu i obszarów zabudowanych, i wskazuje na pierwszoplanową rolę tego czynnika w utrzymaniu dziedzictwa kulturowego. Aby uatrakcyjnić obszary zabudowane, wskazane jest wspieranie programów, które szanują tradycję w wymiarze architektonicznym – zarówno pod kątem planowania, jak i stosowania materiałów – a zarazem spełniają obecne wymogi dotyczące przestrzeni.

32. Wskazuje na fakt, że przyszła strategia mogłaby przyczynić się do stworzenia podstaw dla zrównoważonej turystyki w krajach sąsiadujących z UE oraz promować uznanie znaczących korzyści związanych z dziedzictwem kulturowym na szczeblu lokalnym i regionalnym.

33. Wzywa Komisję do włączenia Komitetu Regionów na etapie planowania, a władz regionalnych i lokalnych na etapie opracowywania i wdrażania kierunków działań i środków zaproponowanych we wspólnym komunikacie, zgodnie z zasadą pomocniczości.

34. Uważa, że należy uprościć i przyspieszyć procedury finansowania działalności kulturalnej, dopilnowując, by władze lokalne i regionalne miały bardziej bezpośredni dostęp do istniejących ram współpracy oraz do finansowania w ramach programów tematycznych UE na rzecz promowania międzynarodowych stosunków kulturalnych.

35. Z zadowoleniem przyjmuje propozycję ustanowienia Europejskich Domów Kultury opierających się na współpracy między UE a danym krajem partnerskim. Uważa, że potrzebna jest dalsza analiza budżetowa tej propozycji oraz apeluje, by władze lokalne i regionalne uczestniczyły w tym projekcie obok instytucji kulturalnych i innych podmiotów. KR przypomina, że faktyczne domy kultury mogłyby mieć różne formy, np. biblioteki cyfrowej lub innej. W tym kontekście nieustanne kształcenie zaangażowanych podmiotów zapewni sukces tej inicjatywy jedynie w wypadku faktycznej współpracy, a nie konkurencji, między podmiotami UE działającymi w krajach partnerskich.

36. Sugeruje włączenie podmiotów lokalnych i regionalnych w ustanowioną w lutym 2016 r. platformę dyplomacji kulturalnej UE, ze szczególnym uwzględnieniem partnerów strategicznych.

37. Przypomina wcześniejsze stanowisko KR-u dotyczące Europejskiej Stolicy Kultury (ESK), która jest cenną inicjatywą uwypuklającą bogactwo, różnorodność i wspólne aspekty kultury europejskiej⁽¹⁰⁾. Wraz z inicjatywą dotyczącą znaku dziedzictwa europejskiego działania te można by wykorzystać w charakterze laboratoriów badań w zakresie współpracy i udziału obywateli.

⁽¹⁰⁾ CDR191-2011_FIN_AC.

38. Podtrzymuje swoje wcześniejsze stanowisko popierające inicjatywę otwarcia ESK nie tylko dla miast z krajów kandydujących i potencjalnych krajów kandydujących, lecz również z państw objętych europejską polityką sąsiedztwa oraz państw EFTA⁽¹¹⁾. Inicjatywa ESK może być wkładem w europejską politykę sąsiedztwa oraz w kontakty z innymi państwami europejskimi, gdyż umożliwia nie tylko pogłębienie współpracy kulturalnej w UE, lecz również dalszy rozwój kontaktów UE z jej wschodnimi i południowymi sąsiadami, tak by promować dobrobyt, stabilność i bezpieczeństwo na granicach zewnętrznych UE.

39. Podkreśla, że władze lokalne i regionalne posiadają istotne kompetencje w zakresie promowania dialogu międzykulturowego, gdyż wiele inicjatyw międzykulturowych koordynuje się na poziomie lokalnym i/lub regionalnym. Ze względu na bliskie kontakty z obywatelami władze lokalne i regionalne znajdują się w doskonałej pozycji strategicznej, by odpowiednio reagować na konkretne potrzeby i wymagania różnych grup kulturowych na swoim terytorium oraz skutecznie mobilizować te grupy z myślą o szerzeniu dialogu międzykulturowego⁽¹²⁾.

40. Niecierpliwie oczekuje na wniosek ustawodawczy Komisji mający na celu zwalczanie przemytu zabytków; podkreśla, że wniosek powinien odnosić się nie tylko do nielegalnego przywozu dóbr kultury do UE, lecz również do nielegalnego wywozu dóbr kultury UE w celu zwalczania przemytu i w celu ochrony narodowych dóbr o wartości artystycznej, historycznej lub archeologicznej; nalega jednak, by w propozycji nie przewidziano nieproporcjonalnych ograniczeń w legalnym handlu dobrami kultury i by ograniczono do absolutnego minimum obciążenia administracyjne spoczywające na handlowcach działających zgodnie z prawem. Uważa, że niezbędne jest zaproponowanie również rygorystycznych środków w odniesieniu do nieuprawnionych wykopaliśk w UE.

41. Podkreśla, że wniosek Komisji dotyczący ogłoszenia roku 2018 Europejskim Rokiem Dziedzictwa Kulturowego będzie m.in. okazją do promowania dialogu międzykulturowego oraz roli kultury w pokojowych stosunkach między społecznościami.

Bruksela, dnia 8 lutego 2017 r.

Markku MARKKULA

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Regionów

⁽¹¹⁾ CDR2077-2012_00_00_TRA_AC.

⁽¹²⁾ CDR11-2006_FIN_RES.